Глава 6

Към примирие с пълен неутралитет

И пак на тази дата САЩ и Великобритания се споразумяват да не поставят като предварително условие освобождаването на съюзническите военнопленници (55), а консул Бери съобщава във Вашингтон за българското решение Мошанов и Киселов да представляват страната на преговорите. Техните пълномощия са парафирани от външния министър и изпратени на посланик Балабанов. Той е инструктиран да ги потвърди, ако това е необходимо за съюзниците. (56)

Драганов казва на германците, че ще се търси контакт със съюзниците за излизане от войната чрез Стойчо Мошанов. Така играта на криеница с Берлин окончателно приключва. Мошанов се връща за инструкции в София, а Киселов настоява пред американския консул за много бързи действия.

На 24 август британският външен министър Антъни Идън изразява огромен интерес към бързото излизане на България от войната и на следващия ден Европейската комисия в Лондон изготвя текст за примирие, който веднага е изпратен на правителствата на Великобритания, Съединените щати и Съветския съюз. Документът първоначално съдържа 12 точки и е озаглавен:

Условия за примирие с България

Следните условия са приети от българското правителство:

1. Военните действия между България и Обединените нации се прекратяват на .....[дата]

2. България да скъса всички отношения с Германия и другите вражески сили, да обезоръжи вражеските сили и граждани и да контролира вражеската собственост.

3. Българските сили, официални и граждански, да се изтеглят незабавно от всички съюзнически територии, окупирани понастоящем от България. (Тяхното изтегляне да се проведе по план, представен от съюзниците, за да се избегнат размирици – добавено от Хъл на 26 август).

4. Върховното съюзническо командване да има право да придвижва своите сили свободно във или през българската територия за сметка на България, ако военната ситуация го изисква или ако българското правителство не успее във всяко отношение да изпълни условията на примирието.

5. България да извърши демобилизация и разоръжаване в размерите, в които това може да бъде поискано.

6. България да освободи съюзническите военнопленници и интернираните.

7. България да се съгласи с исканията на съюзниците за използването и контрол на транспорта, включително дунавската навигация и транспортните съоръжения.

8. България да освободи всички лица, задържани по политически причини или в резултат на дискриминационно законодателство. Това законодателство да бъде отменено.

9. България да сътрудничи за установяването и съденето на лица, обвинени във военни престъпления.

10.* България да възстанови цялата собственост на Обединените нации и да извърши репарации за военни щети и да не се разпорежда с никакви свои активи без съгласие на съюзниците.

11. България да направи такива контрибуции (обезщетения) за общо облекчение и възстановяване, каквито могат да бъдат поискани.

12.* България да предостави снабдяване, услуги и съоръжения такива, каквито съюзниците могат да изискат за техните сили или мисии в България или за продължаване на войната.

13.* България да се съобрази с всички допълнителни инструкции за привеждане в действие на примирието; да осигури всички удобства на мисиите, които съюзниците могат да изпратят; и да отговори на изискванията на съюзниците за възстановяване на мира и сигурността."

След направените на 27 август допълнителни промени точките стават 13. Промените се отнасят за точки 10, 12 и 13. Тук е представена окончателната редакция на текста. (57)

Британското правителство одобрява проектодокумента. Чърчил определя лорд Мойн (Уолтър Гинес) за преговарящ от британска страна, а министър Идън изпраща телеграфически текста в Кайро. Държавният секретар Хъл дава американското одобрение на следващия ден. Съветският представител Гусев не изказва възражения и се надява бързо да обяви съветската позиция. Посланик

Маквийг и дипломат Шантц ще представляват Съединените щати. Прието е още при започване на преговорите българският делегат да бъде уведомен, че правителствата на съюзническите държави зачитат независимостта на България.

Обсъжданото предварително условие за освобождаване на съюзническите военнопленници окончателно отпада. Скъсването на отношенията с Германия преди подписване на примирието и обявяване на прекратяване на военните действия със Обединените нации остават като пожелания, които биха показали искреността на българските намерения. (58) Прието е представители на Югославия и Гърция да бъдат поканени да се съгласят с условията на примирието, без да имат право да подписват. (59) От Москва Молотов продължава да настоява пред съюзниците преговорите да бъдат преместени в Анкара, без да ги уведомява дали СССР изобщо ще участва. (60) На Червената армия ѝ трябва още време да овладее Румъния и танковете да достигнат българските граници.

След официално изявление на министър-председателя Багрянов на 26 август министър Драганов уведомява съветското правителство от името на българското правителство, че България обявява пълен неутралитет. В съответствие с взетото решение всички германски войски, навлезли в българска територия от Румъния, ще бъдат обезоръжени, задържани и третирани по Хагската конвенция. Отбелязва задържането на няколко хиляди войници на Райха, проникнали от Румъния. (61) Всички други германски части, разположени на българска територия, ще бъдат изтеглени до 31 август. В случай на отказ или забавяне от страна на германското командване да изтегли тези съединения те ще бъдат обезоръжени. Телеграмата на БТА за това решение е предадена от съветското Информбюро на пресата. Вечерта Молотов лично съобщава новината на посланиците на САЩ и Великобритания. (62)

България обявява неутралитет за трети път от началото на войната. Прави го още през есента на 1939 г. и след началото на съветско-германската война го заявява отново. Помага за репатрирането на кремълските дипломати и не изпраща нито един войник на Източния фронт. Колко ли пъти още трябва да го заяви, за да бъде чуто в Москва? Николко. Сталин не се интересува от външнополитическия статус на българската държава. Предвидил е Балканите да станат част от неговата империя, без да си разваля отношенията със съюзниците, и то само защото без тях не би могъл да се справи с Хитлер.

На 27 август Георги Димитров изпраща директива до Отечествения фронт за формиране на Първа партизанска народноосвобо-

дителна дивизия, организиране на въоръжено въстание и завземане на властта. Нарежда да бъдат сплотени всички „прогресивни сили" на народа около Отечествения фронт за борба „против хитлеристките разбойници и тяхната българска фашистка агентура". Безпощадно да се „ликвидира всякакво съпротивление и враждебни действия против Отечествения фронт и Червената армия". Да се призове народът за поддръжка при „създаването на правителство на Отечествения фронт". Последното изречение от заповедта на Димитров гласи: „Българският народ и неговите въоръжени сили са длъжни решително да преминат на страната на Червената армия, армията – освободителка на България от германско иго, и заедно с нея да очистят българската земя от хитлеристките разбойници и техните подли съучастници". (63) Централният комитет на комунистическата партия издава Окръжно № 4 за завземане на властта от Отечествения фронт. (64)

Ескалиращата опасност кара Драганов да търси помощ от Турция за ускоряване на преговорите и премиерът Шукрю Сарачоглу веднага повиква американския посланик Стейнхард, за да го запознае с информацията от София: „Руснаците са приближили устието на Дунав. Достигането на Дунав от руснаците не е в интерес нито на България, нито на Турция. Британците и американците действат твърде бавно. За да стигнем до разбирателство, бързината е най-важна. Ние, българите, разчитаме на помощ и дипломатическа намеса от Турция." Сарачоглу добавя: „Мошанов има пълни правомощия да действа от името на българското правителство и е в Истанбул в очакване на отговор".(65) Държавният секретар Хъл е уведомен. Турският премиер не знае, че Мошанов е отишъл на инструкции в София. След разговора със Сарачоглу англичаните веднага търсят българския пратеник и като не го откриват, настояват пред Балабанов за незабавното му връщане в Истанбул и заминаването му за Кайро, за да подпише споразумението. (66)

На 29 август в Москва Вишински връчва остра нота на Стаменов с обвинение за пропускане на германски войски от България обратно в Румъния и призовава това пропускане да бъде прекратено незабавно. Министър Драганов веднага опровергава това твърдение и отговаря, че не е допуснато никакво преминаване на войници на Вермахта на румънска територия и че „обявеният неутралитет не е някаква маска". (67) С друга нота до съюзниците съветското правителство се отказва да участва в дискусията по условията за примирие с България в Кайро, тъй като не е във война с тази страна, и оставя другите две Велики сили да решават този

въпрос. Все пак Гусев държи да бъде държан в течение за хода на преговорите, особено ако има промени в първоначалния текст. (68) Багрянов веднага предлага на управляващия съветската мисия Яковлев (резидентът на разузнаването Федичкин) да бъдат установени по-тесни контакти със Съветския съюз и ако е необходимо, той самият да замине за Москва. Кремъл на два пъти е понижил равнището на своето дипломатическо представителство в София, през пролетта е оттеглен Лавришчев, а току-що е върнат и Кирсанов. В Москва отказват да приемат българска правителствена делегация и вместо с покана за посещение отговарят със съобщение, разпространено от ТАСС, с което опровергават признаването на българския неутралитет, публикувано в някои вестници: „Съветското ръководство счита обявения от българското правителство неутралитет за напълно недостатъчен при условията на създалата се обстановка". (69)

Междувременно югославското и гръцкото правителство в изгнание предявяват разнообразни финансови, материални, църковни и дори териториално-гранични искания, никое от които не намира място в предложения текст за примирие. В тази връзка на 30 август Хъл дава допълнителни указания на Държавния департамент относно представителите на двете страни:

1. Да бъдат поканени да се съгласят с условията.

2. Да ги отчетат като приложими за самите тях.

3. Да упълномощят представителите на Съединените щати и Великобритания да подпишат от тяхно име. Според указанията на Хъл те трябва да бъдат уведомени, че американското правителство няма да допусне техни предложения за различни промени в текста да забавят подписването на споразумението. (70)